

Preventie inbreuk op kwekersrecht

“Als je geen bekeuringen uitdeelt, gaat

Illegale vermeerdering van kwekersrechtelijk beschermde rassen kan een incident zijn. Het kan ook dermate grote proporties aannemen dat het de sector schaadt. Een web van bedrijven en organisaties houdt zich wereldwijd dagelijks bezig met plantaardig researchewerk. Een pittige veroordeling werkt preventief, zo blijkt.

Ze kennen elkaar goed. Af en toe delen ze hun kennis en adviseren ze elkaar. Toch heeft iedereen zijn eigen specialisatie. **Geert Staring** bijvoorbeeld, vertegenwoordigt de belangen van veredelaars van aardappelen en graszaden namens het in Brussel gevestigde Breeders Trust. In hetzelfde gebouw houdt **Casper van Kempen** van het Anti Infringement Bureau (AIB) kantoor. Hij houdt zich bezig met de belangen van groentezadenveredelaars en groentezadenvermeerderaars. In 's-Gravenzande is Royalty Administration International (RAI) gevestigd. Dit bedrijf begeleidt veredelaars van sierteeltgewassen bij het aanvragen en innen van royalty's. **Maarten Leune** zwaait er de scepter. De klantenkring van **Reinier van Rijssen** van het bedrijf Planttipp uit IJsselstein bestaat voornamelijk uit veredelaars van bomen, heesters en vaste planten. Centraal in hun werk staat het beheer en bewaken van het intellectueel eigendom van veredelingsproducten. Doorgaans verloopt dat goed en naar ieders tevredenheid. Maar alertheid is geboden, want er zijn bedrijven die de regels rond afdracht van royalty's bewust aan hun laars lappen. Om dat te bewijzen maken zij gebruik van de diensten van Naktuinbouw en van laboratoria over de hele wereld. Via Naktuinbouw Variety Tracer (zie p. 17) is mogelijke fraude aan te tonen.

Voorlichting

“Op alle nieuwe pootaardappelrassen die op de markt komen rust kwekersrecht”, vertelt Geert Staring. Breeders Trust is een organisatie van tien pootaardappelkweekbedrijven uit Duitsland, Nederland, Frankrijk en Dene-

iedereen steeds harder rijden”

Geert Staring

Casper van Kempen

Maarten Leunen

Reinier van Rijssen

marken. “We vertegenwoordigen ongeveer 80% van alle nieuwe rassen die in West-Europa worden ontwikkeld. In de graszaadsector is dat zelfs 90%.”

In de akkerbouw is het ‘landbouwers voorrecht’, ofwel Farm Saved Seed, van oudsher een begrip. Boeren mogen een deel van hun aardappelen en granen achterhouden als uitgangsmateriaal voor hun volgende teelt.

Daarover betalen ze wel een redelijke vergoeding, maar die is lager dan de gebruikelijke licentievergoeding.

In België moeten boeren hun arealen aardappelen, die geteeld zijn met Farm Saved Seed, doorgeven aan Breeders Trust en in Nederland aan Plantum. Het gaat om bedragen van miljoenen euro's per land.

“Die vergoeding is hoog, maar nodig om een gezonde veredelingssector in stand te houden. Omzeilen boeren de afdracht, dan schieten ze uiteindelijk in hun eigen voet.” Ondanks de strenge regelgeving vindt een deel van de productie nog zonder registratie plaats. Bovendien zijn er nog oudere rassen zoals ‘Bintje’ zonder kwekersrecht in omloop. Dat maakt het moeilijk om

Geert Staring:
“Op alle nieuwe
pootaardappelryassen
die op de markt komen
rust kwekersrecht.”

goed overzicht te houden. In Nederland is de bereidheid om royalty's te betalen veel hoger dan bijvoorbeeld in Oost-Europa. Volgens Staring heeft dit onder andere te maken met goede voorlichting. “Handhaving is vooral veel voorlichting geven en zorgen dat er commitment ontstaat”, meent hij.

Preventieve maatregel

Sommige bedrijven omzeilen de regels bewust. Breeders Trust merkt dat aan administraties die bij controle niet blijken te kloppen, of door tips die binnenkomen. Boeren die hun zaken goed voor elkaar hebben voelen de werkwijze van ‘beunhazen’ als oneerlijke concurrentie. Hierdoor raakt de markt verstoort. Op dat moment

schakelt Breeders Trust fraudeopsporingsdiensten in of stapt zelf naar de rechter. “We lopen er dan wel eens tegenaan dat we niet helemaal zeker weten of we het juiste ras te pakken hebben. In die gevallen laten we DNA-onderzoek doen bij Naktuinbouw.”

“Boeren die hun zaakjes goed voor elkaar hebben verlangen die aanpak van ons”, licht Staring toe. We komen regelmatig in het nieuws, omdat we een rechtszaak winnen. Het gaat dan vaak om grote bedragen. Die publiciteit is een belangrijke preventieve maatregel. Zie het als de handhaving van de maximum snelheid. Als je geen bekeuringen uitdeelt, gaat iedereen steeds harder rijden.”

De voorlichtende rol blijft de basis van alle activiteiten. Grote bedrijven hebben ook de houding dat zij netjes willen werken. Zo dringt Staring er bij de frietindustrie op aan om uitsluitend aardappelen te verwerken van boeren die de regels respecteren. De laatste jaren heeft dat zeker effect. “Wil je duurzaam ondernemen, dan moet alles kloppen.”

Bescherming

“Illegale vermeerdering van rassen die onder kwekersrecht vallen, komt vaak door een misverstand. Wij komen veel situaties tegen waarin telers onwetend zijn”, meldt Reinier van Rijssen van Planttipp. Samen met zijn zoon Peter en dochter Kim helpt hij vooral bedrijven in de vaste planten- en bomensector bij het aanvragen van kwekersrecht en het innen van royalty's.

Reinier van Rijssen:

“Wij komen veel situaties tegen waarin telers onwetend zijn.”

Dit gebeurt binnen Europa, maar ook in Australië en Azië. Zusterbedrijf Concept Plants BV doet dit in de Verenigde Staten. Ieder land geeft namelijk een eigen invulling aan het kwekersrecht. Het zijn over het algemeen de wat kleinere bedrijven met veredelingsactiviteiten die gebruikmaken van diensten van Planttipp. Vaak gaat het om expertise die ze zelf niet in huis hebben. Het bedrijf helpt ook met marktintroductie van nieuwe soorten.

“Naktuinbouw is voor ons belangrijk, omdat zij het DUS-onderzoek doet, dat voorafgaat aan toekenning van kwekersrecht. Maar we maken ook gebruik van Variety Tracer, om inbreuk op kwekersrecht vast te stellen”, legt hij uit. “Handhaving van kwekersrecht is vooral nodig om mooie, nieuwe producten een kans te geven. Als zij te snel en ongecontroleerd worden vermeerderd dan kan dit proces mislukken. Kwekersrecht beschermt bedrijven hiertegen.”

Misbruik

RAI, dat al langer werkzaam is in de sierteeltsector, is heel klein begonnen, vertelt Maarten Leune. Oprichtster Nellie Hoek legde zich toe op de controle van de chrysantenrassen van haar familie in een tijd dat kwekersrecht nog in de inderschoenen stond. Al snel vroegen andere veredelaars om dat ook voor hen te doen, omdat het vaak om dezelfde bedrijven ging. Vandaag de dag vertegenwoordigt het bedrijf een aantal zeer grote chrysantenveredelingsbedrijven en verzorgt hun royalty-administratie. Zo ook voor andere gewassen. Het bedrijf heeft dertig mensen in dienst en vertegenwoordigt 8.500 rassen.

“Gewassen die vegetatief zijn te vermeerderen verlies je al snel uit het oog”, vertelt Leune. “Een overtreding van de regels is zeker niet altijd opzet”, weet hij. “Maar in de chrysantenteelt is ook sprake van grootschalige fraude.” Hij spreekt dan over illegale productie en teelt, bijvoorbeeld in Zuid-Europa. Bedrijven, die bewust vermeerderen om daar

grof aan te verdienen, pakken we keihard aan. Het is soms een kat-en-muis-spel, maar uiteindelijk krijgt de eigenaar van het ras gelijk. Een bedrijf dat zich niet aan de regels houdt, krijgt vervolgens geen nieuwe rassen geleverd. Die dreiging werkt zeer preventief.

Leune: “Laten we het opsporen van misbruik gerust een uitdaging noemen.” Voor een deel van de beschermde soorten geldt ook het merkenrecht. Dan zet men een product als

Maarten Leune:

“Laten we het opsporen van misbruik gerust een uitdaging noemen.”

compleet concept in de markt. Het succesvolle merk ‘Proven Winners’ in de Verenigde Staten is daar een voorbeeld van. “Voor deze organisatie voeren wij jaarlijks 1.800 controles uit. De ervaring leert dat het hard nodig is. We hebben zelfs de boetes moeten verhogen, omdat overtreders niet onder de indruk waren.” RAI maakt gebruik van de diensten van Naktuinbouw, maar heeft ook in andere landen testlocaties. “Naktuinbouw is voor ons leidend”, zegt hij.

Interventie

Zijn uit zaad vermeerderde rassen minder kwetsbaar voor inbreuk op kwekersrecht? Die gedachte is volledig achterhaald, weet Casper van Kempen. AIB is een vereniging, waarvan groentezadenveredelaars lid zijn. Het is bijzonder hard nodig om de rassen van deze bedrijven te beschermen, want veel gewassen zoals bonen en sla zijn makkelijk door zaad te vermeerderen. Bovendien zijn andere, hybride-rassen van bepaalde gewassen weer uitstekend vegetatief te vermeerderen. Na 2004 is het enten van gewassen sterk opgekomen, met name bij tomaat.

“We zagen bijvoorbeeld dat restmateriaal na het enten niet werd weggegooid, maar werd gebruikt voor vermeerdering”, legt hij uit. “Dat gebeurt vooral als uitgangsmateriaal erg duur is. Tomaat, aubergine en (water-) meloen zijn daar voorbeelden van. Uit periodieke vergelijkingen van de

Casper van Kempen:

“Restmateriaal werd gebruikt voor vermeerdering.”

omzetcijfers met het geplante areaal kan een schatting worden gemaakt van de grootte van de illegale vermeerdering”.

Van Kempen heeft zijn handen vol aan vermeerdering in Italië en Spanje. Bij vermoedens van misbruik schakelt hij de nationale autoriteiten in, volgens de protocollen van UPOV. In bepaalde situaties is het zelfs gevaarlijk om een inval te doen, maar het gaat in die gevallen ook om georganiseerde misdaad. Komt het uiteindelijk tot een rechtszaak, dan moet AIB ook bewijzen overleggen. Het onderzoek van Naktuinbouw of andere laboratoria geldt dan als bewijs.

“Bij een interventie bij een plantenkweker of teler nemen wij bladmonsters. Daarvan wordt een DNA-profiel gemaakt en vergeleken met het beschermde ras waarvan het vermoeden bestaat dat dit wordt nageteeld. Dit moet snel gebeuren, want de gewascyclus is vaak een kwestie van weken. Het ene laboratorium kan dat sneller dan het andere, dus hebben wij soms voorkeur. Maar als een zaak voor de rechter komt, dan is het gedetailleerd morfologisch onderzoek leidend. Dan moeten wij een teeltproof laten doen die uiteraard meer tijd vraagt”, legt van Kempen uit.

Variety Tracer: ‘Soms vind je meer dan je zoekt’

Variety Tracer is het instrument van Naktuinbouw om de identiteit van plantaardig materiaal vast te stellen. De combinatie van morfologisch onderzoek en moleculaire technieken (DNA) maakt deze erg betrouwbaar. Jaarlijks zijn er zo'n zestig Variety Tracer-opdrachten. Daarbij gaat het in een aantal gevallen om vermoedens van inbreuk op kwekersrecht. Af en toe zijn er bijzondere verzoeken.

Wie kweekt de allergrootste tomaat van het seizoen? Dat is een competitie die telers in het noorden van Engeland maanden in de ban houdt. Op de Harrogate Autumn Flower Show levert zo'n exemplaar maar liefst een prijs op van 1.000 pond. En dit kan nog oplopen als het gewicht het Guinness Record overstijgt. Teler zetten alle geoorloofde, maar sommigen misschien ook niet-geoorloofde middelen in om die ene bijzondere tomaat te kweken. De organisatie van dit spektakel bewaakt met grote zorg of alle deelnemers vruchten van het voorgeschreven ras inleveren, namelijk de in Engeland ontwikkelde ‘Gigantomo’. Dat is hen zelfs een toets bij Naktuinbouw waard. Het gaat hier tenslotte wel om een serieuze zaak, dus wil de organisatie een betrouwbaar resultaat.

Een echte ‘Gigantomo’

Onderzoekster Hedwich Teunissen viel de eervolle taak ten deel om naast de winnende vrucht de hele top drie te bemonsteren en via de nieuwste DNA-technieken te testen op soortechtheid. Al snel kon zij de organisatie het verlossende antwoord sturen: het ging hier inderdaad om de echte ‘Gigantomo’. Hiermee was fraude uitgesloten.

Maar ze vond meer. Het DNA gaf niet alleen inzicht in het gebruikte ras, maar ook in die van andere organismen op of in de vrucht. Zo vond zij sporen van groeibevorderende bacteriën, maar die vallen buiten de spelregels van de competitie. Het toont wel aan dat de rivalen alle middelen aanwenden om die felbegeerde prijs binnen te slepen.

Het onderzoek naar de soortechtheid van deze tomaat valt binnen een pilot van Naktuinbouw.

Toetstechnieken

Tot op heden gebruikt het laboratorium meestal de AFLP®- en SSR-technieken. Inmiddels zijn van veel gewassen AFLP®- of SSR-profielen

gemaakt. Deze zijn opgeslagen in een database. Ze dienen als vergelijkingsmateriaal in het onderzoek naar soortechtheid. Binnen deze collectie zie je al snel in welke mate gewassen zijn veredeld. Groenterassen bijvoorbeeld, zijn zo intensief veredeld dat de onderlinge verschillen in profielen erg klein zijn. “Nieuwe DNA sequencing-technieken bieden hier uitkomst”, vertelt Michel Ebskamp, manager team Research & Development bij Naktuinbouw.

Versnelling

Kwekersrechtonderzoek heeft nog altijd het morfologisch onderzoek als basis. Gewassen worden dan naast elkaar gezet en op hun uiterlijke kenmerken vergeleken. Dit is een erg nauwkeurige methode, die wel twee jaar in beslag kan nemen, omdat niet altijd meteen de juiste vergelijkers voor handen zijn. Voor snelle acties bij inbreuk duurt dit te lang, maar het is voor rechtszaken soms noodzakelijk. De nieuwe DNA-technieken zijn van groot belang, omdat ze veel sneller een uitslag geven en minder kostbaar zijn. Ook versnelt het in sommige gevallen de aanvraagprocedure van kwekersrecht voor nieuwe rassen. Dit door meteen de juiste vergelijkers mee te nemen. Daardoor gaat het morfologisch onderzoek soms terug van twee naar één jaar.